

Judikatūras krājums

TIESAS SPRIEDUMS (trešā palāta)

2019. gada 3. oktobrī*

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Direktīva 93/13/EEK – Patērētāju līgumi – Negodīgi noteikumi – Hipotekārais aizdevums, kas indeksēts ārvalsts valūtā – Noteikums par valūtas maiņas kursa noteikšanu – Noteikuma negodīgā rakstura konstatēšanas sekas – Tiesas iespēja kompensēt negodīgus noteikumus, izmantojot vispārīgus civiltiesību noteikumus – Patērētāja interešu vērtējums – Līguma pastāvēšana bez negodīgiem noteikumiem

Lietā C-260/18

par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši LESD 267. pantam, ko *Sąd Okręgowy w Warszawie* (Varšavas apgabaltiesa, Polija) iesniedza ar lēmumu, kas pieņemts 2018. gada 26. februārī un kas Tiesā reģistrēts 2018. gada 16. aprīlī, tiesvedībā

Kamil Dziubak,

Justyna Dziubak

pret

Raiffeisen Bank International AG, kas Polijā veic darbību filiāles formā ar nosaukumu *Raiffeisen Bank International AG Oddział w Polsce*, iepriekš *Raiffeisen Bank Polska SA*,

TIESA (trešā palāta)

šādā sastāvā: palātas priekšsēdētāja A. Prehala [*A. Prechal*] (referente), tiesneši F. Biltšens [*F. Biltgen*], J. Malenovskis [*J. Malenovský*], K. G. Fernlunds [*C. G. Fernlund*] un L. S. Rosi [*L. S. Rossi*],

ģenerāladvokāts: Dž. Pitrucella [*G. Pitruzzella*],

sekretārs A. Kalots Eskobars [*A. Calot Escobar*],

ņemot vērā rakstveida procesu,

ņemot vērā apsvērumus, ko sniedza:

- *K. Dziubak* un *J. Dziubak* vārdā – *A. Plejewska*, advokat,
- *Raiffeisen Bank International AG*, iepriekš *Raiffeisen Bank Polska SA*, vārdā – *M. Bakula* un *I. Stolarski*, *radcowie prawni*, kā arī *R. Cebeliński*, advokat,
- Polijas valdības vārdā – *B. Majczyna*, pārstāvis,

* Tiesvedības valoda – poļu.

- Apvienotās Karalistes valdības vārdā – *S. Brandon*, pārstāvis, kam palīdz *A. Howard, barrister*,
 - Eiropas Komisijas vārdā – *N. Ruiz García* un *M. Siekierzyńska*, pārstāvji,
- noklausījusies ģenerālvokāta secinājumus 2019. gada 14. maija tiesas sēdē,
pasludina šo spriedumu.

Spriedums

- 1 Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir par to, kā interpretēt Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV 1993, L 95, 29. lpp.) 1. panta 2. punktu, 4. pantu, 6. panta 1. punktu un 7. panta 1. punktu.
- 2 Šis lūgums ir iesniegts tiesvedībā starp *Kamil Dziubak* un *Justyna Dziubak* (turpmāk tekstā – “aizņēmēji”) un *Raiffeisen Bank International AG*, iepriekš *Raiffeisen Bank Polska SA* (turpmāk tekstā – “*Raiffeisen*”) par to, ka noteikumi, kas attiecas uz hipotekārā aizdevuma, kurš indeksēts ārvalsts valūtā, līgumā izmantoto indeksācijas mehānismu, esot negodīgi.

Atbilstošās tiesību normas

Savienības tiesības

- 3 Direktīvas 93/13 trīspadsmitajā apsvērumā ir noteikts:

“tā kā tiek uzskatīts, ka dalībvalstu likumi vai noteikumi, kas tieši vai netieši nosaka patērētāju līgumu noteikumus, nesatur negodīgus noteikumus; tā kā tādēļ neliekas vajadzīgi attiecināt uz šo direktīvu noteikumus, kas ietver obligātas tiesību normas un to starptautisko konvenciju principus vai noteikumus, kam ir pievienojušās dalībvalstis vai Kopiena; tā kā šajā sakarībā vārdi “obligātas tiesību normas” 1. panta 2. punktā ietver arī noteikumus, kas saskaņā ar tiesību aktiem attiecas uz līgumslēdzējām pusēm, ar nosacījumu, ka nav noteikta cita kārtība.”

- 4 Šis direktīvas 1. panta 2. punktā ir paredzēts:

“Šī direktīva neattiecas uz līguma noteikumiem, kas ietver obligātas tiesību normas un to starptautisko konvenciju principus vai noteikumus, kam ir pievienojušās dalībvalstis vai Kopiena, īpaši transporta jomā.”

- 5 Minētās direktīvas 4. pantā ir noteikts:

“1. Neskarot 7. pantu, līguma noteikuma negodīgumu novērtē, ņemot vērā preču vai pakalpojumu raksturu, attiecībā uz ko līgums noslēgts, un atsaucoties uz visiem apstākļiem līguma slēgšanas brīdī, kas ar to bijuši saistīti, kā arī visiem pārējiem līguma noteikumiem vai citu līgumu, no kā tas ir atkarīgs.

2. Noteikumu negodīguma novērtējums neattiecas ne uz līguma galvenā priekšmeta definīciju, ne arī ar cenas un atlīdzības atbilstīgumu pakalpojumiem vai precēm, kas par to saņemtas, ciktāl šie noteikumi ir vienkāršā, skaidri saprotamā valodā.”

6 Saskaņā ar Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktu:

“Dalībvalstis nosaka, ka negodīgi noteikumi, kas izmantoti pārdevēja vai piegādātāja ar patērētāju noslēgtā līgumā, atbilstoši savas valsts tiesību aktiem nav saistoši patērētājam un, ka līgums pie tādiem pašiem noteikumiem turpina pusēm būt saistošs, ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem.”

7 Šīs direktīvas 7. panta 1. punkta redakcija ir šāda:

“Dalībvalstis nodrošina, ka patērētāju un konkurentu interesēs pastāv adekvāti un efektīvi līdzekļi, lai novērstu negodīgu noteikumu ilgstošu izmantošanu pārdevēju vai piegādātāju ar patērētājiem noslēgtos līgumos.”

Polijas tiesības

8 *Kodeks cywilny* (Civilkodekss) 56. pantā ir noteikts:

“Tiesību akts rada ne tikai tajā paredzētās sekas, bet arī tās, kas izriet no likuma, sociālajām normām un paražām.”

9 Civilkodeksa 65. pantā ir paredzēts:

“1. Gribas izpausme ir jāinterpretē atbilstoši sociālo normu principiem un paražām, ņemot vērā apstākļus, kuros tā ir tikusi izteikta.

2. Tā vietā, lai pamatotos uz līgumu noteikumu burtisko nozīmi, būtu jānoskaidro tajos izteiktais līgumslēdzēju pušu nodoms un mērķi.”

10 Civilkodeksa 353.¹ pants ir formulēts šādi:

“Līgumslēdzējas puses var brīvi noteikt tiesiskās attiecības, ja to saturs un mērķis nav pretrunā attiecību, likumu vai sociālo normu īpatnībai (būtībai).”

11 Civilkodeksa 354. pantā ir noteikts:

“1. Parādniekam ir jāizpilda savas saistības atbilstoši to saturam un veidā, kurš atbilst to sociāli ekonomiskajam mērķim un sociālajām normām, kā arī, ja attiecīgajā jomā ir izveidojušās paražas, šīm paražām atbilstošā veidā.

2. Kreditoram tāpat ir jāsadarbojas saistību izpildē.”

12 Atbilstoši Civilkodeksa 385.¹ pantam:

“1. Patēriņa līguma noteikumi, kuri nav individuāli saskaņoti, patērētājam nav saistoši, ja tie viņa tiesības un pienākumus nosaka pretēji labiem tikumiem, acīmredzami neievērojot viņa intereses (nepieļaujami noteikumi). Tas neattiecas uz noteikumiem, kuros ir noteikti pušu pamatpienākumi, tostarp cena vai atlīdzība, ja tie ir formulēti nepārprotami.

2. Ja kāds līguma noteikums patērētājam nav saistošs saskaņā ar 1. punktu, pārējā daļā līgums turpina būt pusēm saistošs.

3. Patērētāju līguma noteikumi, kuri nav individuāli saskaņoti, ir tie līguma noteikumi, kuru saturu patērētājs nav varējis konkrēti ietekmēt. Runa ir īpaši par līguma noteikumiem, kas pārņemti no standarta līguma, ko līgumslēdzējs ir piedāvājis patērētājam.

[..]”

13 Civilkodeksa 385.² pantā ir noteikts:

“Līguma noteikumu saderība ar labiem tikumiem tiek novērtēta attiecībā uz situāciju līguma slēgšanas brīdī, ņemot vērā tā saturu, tā noslēgšanas apstākļus, kā arī citus līgumus, kas ir saistīti ar līgumu, kurā ir noteikumi, kuri tiek novērtēti.”

Pamatlieta un prejudiciālie jautājumi

- 14 2008. gada 14. novembrī aizņēmēji kā patērētāji noslēdza hipotekārā aizdevuma līgumu ar *Raiffeisen*. Šis līgums bija izteikts Polijas zlotos (PLN), bet indeksēts ārvalsts valūtā, proti, Šveices frankos (CHF), un šā aizdevuma ilgums bija 480 mēneši (40 gadi).
- 15 Minētā aizdevuma indeksācijas attiecīgajā valūtā noteikumi tika paredzēti Hipotekārā aizdevuma reglamentā, ko izmantoja *Raiffeisen* un kas tika iestrādāts minētajā līgumā.
- 16 Minētā reglamenta 7. punkta 4. apakšpunktā būtībā ir paredzēts, ka pamatlietā aplūkotais aizdevums tiek piešķirts PLN, pamatojoties uz maiņas kursu, kurš aizdevuma izmaksas dienā ir vismaz vienāds ar minētajai bankai piemērojamajā valūtas maiņas tabulā norādīto PLN–CHF pirkšanas kursu, un šā aizdevuma atlikusī maksājamā summa ir izteikta CHF, pamatojoties uz šo kursu. Saskaņā ar šā paša reglamenta 9. punkta 2. apakšpunktu minētā aizdevuma ikmēneša maksājumi ir izteikti CHF un tiek atskaitīti no bankas konta PLN dienā, kad tie ir iekasējami, šoreiz pamatojoties uz valūtas maiņas tabulā norādīto PLN–CHF pārdošanas kursu.
- 17 Pamatlietā apskatāmā aizdevuma procentu likme tika noteikta, pamatojoties uz mainīgu procentu likmi, ko definē kā atsauces likmes *LIBOR CHF 3M* un *Raiffeisen* pastāvīgās peļņas daļas summu.
- 18 Aizņēmēji vērsās iesniedzējtiesā, ceļot prasību galvenokārt konstatēt, ka pamatlietā aplūkojamais aizdevuma līgums nav spēkā tādēļ, ka šā sprieduma 16. punktā aprakstītie noteikumi par indeksāciju esot negodīgi. Šajā ziņā viņi norāda, ka šie noteikumi ir nepieļaujami, jo tie ļaujot *Raiffeisen* brīvi un patvaļīgi noteikt maiņas kursu. Līdz ar to šī banka vienpusēji nosakot šā aizdevuma, kurš izteikts CHF, atlikuma summu, kā arī PLN izteikto ikmēneša maksājumu summu. Ja šie noteikumi tiktu izslēgti, nebūtu iespējams noteikt pareizo maiņas kursu un tādēļ līgums nevarētu turpināt pastāvēt.
- 19 Pakārtoti viņi apgalvo, ka pamatlietā aplūkotais aizdevuma līgums bez šiem pašiem noteikumiem varētu tikt izpildīts, pamatojoties uz aizdevuma summu, kas izteikta PLN, un šajā līgumā paredzēto procentu likmi, kas balstīta uz mainīgo *LIBOR* likmi un bankas patstāvīgo peļņas daļu.
- 20 *Raiffeisen*, noliedzama, ka attiecīgie noteikumi būtu negodīgi, apgalvo – ja tie tiktu izslēgti, līgumslēdzējām pusēm paliktu saistoši pārējie pamatlietā aplūkojamā aizdevuma līguma noteikumi. Izslēgto noteikumu vietā, ja nav dispozitīvo noteikumu, kas noteiktu maiņas kursa noteikšanas kārtību, būtu jāpiemēro Civilkodeksa 56., 65. un 354. pantā paredzētie vispārējie principi.
- 21 Turklāt šī banka apstrīd, ka minēto noteikumu svītrosanas rezultātā būtu iespējams izpildīt pamatlietā aplūkoto aizdevuma līgumu kā aizdevumu, kas izteikts PLN, vienlaikus piemērojot procentu likmi, kas noteikta, pamatojoties uz *LIBOR*. CHF izteikta *LIBOR* izmantošana, par ko ir vienojušās līgumslēdzējas puses, augstākas nodokļu likmes vietā, kas paredzēta PLN, proti, *WIBOR*, tās ieskatā, izraisītu tikai attiecīgajos noteikumos paredzētā indeksācijas mehānisma iekļaušanu.

- 22 Iesniedzējtiesa norāda, ka aizdevuma līgumi, kas indeksēti ārvalsts valūtā, tādi kā aplūkotais, ir izveidojušies praksē. Šāda aizdevuma līguma jēdziens Polijas tiesību aktos tika ieviests tikai 2011. gadā, un šajos tiesību aktos bija paredzēts tikai pienākums noteikt līgumā īpašus noteikumus, tostarp nosakot konvertācijas mehānismu.
- 23 Attiecībā uz aplūkotajā aizdevuma līgumā paredzētajiem noteikumiem tā precizē, ka tā pamatojas uz konstatējumu, ka šie noteikumi ir negodīgi un tāpēc aizņēmējiem nav saistoši.
- 24 Iesniedzējtiesa norāda, ka bez minētajiem noteikumiem nav iespējams noteikt maiņas kursu un tāpēc izpildīt attiecīgo aizdevuma līgumu. Šajā ziņā tai, atsaucoties uz 2014. gada 30. aprīļa spriedumu *Kásler un Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282), vispirms rodas jautājums, vai gadījumā, ja šī līguma atcelšana patērētājam nav labvēlīga, minētā līguma trūkumu var novērst, pamatojoties nevis uz valsts dispozitīvām tiesību normām, bet uz vispārīgām normām, kurās ir atsauce uz sociālajām normām un paražām, tādām kā Civilkodeksa 56. un 354. pantā paredzētās. Ja ir iespējams, ka šie noteikumi un paražas ļauj uzskatīt, ka piemērojama maiņas kurss ir tas, ko ir piemērojusi *Raiffeisen*, kā tas izriet no apstrīdētajiem noteikumiem, iesniedzējtiesas ieskatā, varētu arī pieņemt, ka runa ir par tirgus maiņas kursu vai tādu maiņas kursu, ko ir noteikusi centrālā banka.
- 25 Noraidošas atbildes uz šo jautājumu gadījumā minētajai tiesai rodas papildu jautājums par to, vai tad, ja tiesa uzskatītu, ka līguma atcelšana var radīt patērētājam nelabvēlīgas sekas, tā ir tiesīga saglabāt šajā līgumā ietvertu negodīgo noteikumu, pat ja patērētājs nav izteicis savu nodomu pieņemt, ka tas tam ir saistošs.
- 26 Tad iesniedzējtiesa norāda, ka, lai noteiktu, vai līguma atcelšana rada nelabvēlīgas sekas patērētājam, ir jānosaka šo seku novērtēšanas kritēriji un tostarp brīdis, kuru ņemot vērā, tās ir jāvērtē. Iesniedzējtiesa vēlas arī noskaidrot, vai tā var vērtēt attiecīgā līguma atcelšanas sekas, ņemot vērā patērētāja gribu, proti, vai patērētājs var iebilst pret to, ka šis līgums tiek papildināts, vai to, ka tā izpildes veids tiek noteikts, pamatojoties uz noteikumiem, kas ietver vispārīgus noteikumus, ja, pretēji patērētāja viedoklim, tā uzskatītu, ka šim patērētājam būtu labvēlīgāk papildināt minēto līgumu nekā to atcelt.
- 27 Iesniedzējtiesa visbeidzot vēlas noskaidrot Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā esošā formulējuma “ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem” interpretāciju. Minētā tiesa norāda, ka pamatlietā aplūkotā aizdevuma līguma saglabāšana tādā grozītā formā, kā aprakstīts šā sprieduma 19. punktā, pat ja šī saglabāšana objektīvi nav neiespējama, varētu būt pretrunā vispārējiem principiem, kas ierobežo Polijas tiesībās, it īpaši Civilkodeksa 353.¹ pantā, paredzēto līgumslēgšanas brīvību, ņemot vērā, ka nav nekādu šaubu, ka šā aizdevuma indeksācija ir vienīgais tās procentu likmes pamats, kas ir balstīta uz CHF izteikto *LIBOR* likmi, tādu kā tā, par kuru, noslēdzot minēto līgumu, ir vienojušās līgumslēdzējas puses.
- 28 Šajos apstākļos *Sąd Okręgowy w Warszawie* (Varšavas apgabaltiesa, Polija) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:
- “1) Vai Direktīvas [93/13] 1. panta 2. punkts un 6. panta 1. punkts ļauj uzskatīt, ka, ja līguma noteikumi, kas nosaka veidu, kādā pusēm jāizpilda saistība (tās apmērs), tiek uzskatīti par negodīgiem noteikumiem, kā rezultātā viss līgums tiktu uzskatīts par spēkā neesošu, kas būtu nelabvēlīgi patērētājam, ir iespējams novērst līguma nepilnības, pamatojoties nevis uz dispozitīvu noteikumu, kas paredz negodīga noteikuma nepārprotamo aizstāšanu, bet gan uz valsts tiesību normām, kurā ir paredzēta līgumā iekļautā tiesiskā darījuma seku papildināšana arī ar tādām sekām, kas izriet no taisnīguma principa (sociālajām normām) vai paražām?
- 2) Vai, novērtējot visa līguma spēkā neesamības iespējamās sekas, kas rodas patērētājam, būtu jāņem vērā apstākļi tā noslēgšanas brīdī vai apstākļi, kas pastāvēja tajā brīdī, kad starp pusēm radās strīds par konkrēta noteikuma spēkā esamību (patērētājam atsaucoties uz tā negodīgumu), kā arī kāda nozīme ir nostājai, kuru patērētājs pauž šādā strīdā?

- 3) Vai ir iespējams paturēt spēkā tādus noteikumus, kas saskaņā ar Direktīvu [93/13] ir uzskatāmi par negodīgiem noteikumiem, ja, lemjot par strīdu, šāda risinājuma pieņemšana būtu objektīvi labvēlīga patērētājam?
- 4) Vai līguma noteikumu, kas nosaka veidu, kādā pusēm jāpilda saistības, kā arī to apmēru, uzskatīšana par negodīgiem atbilstoši Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktam var radīt situāciju, kurā tiesiskās attiecības, kas tiek noteiktas saskaņā ar līgumu, izņemot negodīgu noteikumu sekas, atšķirtos no tādām, kuras puses bija iecerējušas attiecībā uz pušu galveno saistību, īpaši – vai līguma noteikuma uzskatīšana par negodīgu nozīmē, ka ir iespējams piemērot pārējos līguma noteikumus, kas netiek uzskatīti par negodīgiem un nosaka patērētāja galveno saistību un kuru pušu saskaņotā redakcija (iekļauta līgumā) ir cieši saistīta ar patērētāja apstrīdēto noteikumu?”

Tiesvedība Tiesā

- 29 Ar 2019. gada 24. jūnijā Tiesas kancelejā iesniegtu dokumentu *Raiffeisen* lūdza izdot rīkojumu par atkārtotu tiesvedības mutvārdu daļas sākšanu. Tiesību aktā, kas Tiesas kancelejā iesniegts 2019. gada 4. septembrī, šis lietas dalībnieks ir izklāstījis sava pieteikumu par atkārtotu tiesvedības mutvārdu daļas sākšanu pamatā esošos iemeslus.
- 30 Šajā ziņā *Raiffeisen* būtībā apgalvo, ka ģenerāladvokāts secinājumos vispirms jau kļūdaini ir pieņēmis, ka Polijas tiesībās nav ietverta neviena dispozitīva tiesību norma, kas tieši paredzētu valūtas konvertēšanas noteikumus, lai gan šāda tiesību norma esot iekļauta Civilkodeksa 358. panta 2. punktā, tad to, ka valsts tiesai ir “jāveido” līgums un jāīsteno “interpretācija vai radīšana”, nosakot līguma saturu, lai gan Polijā esošā prakse esot tāda, ka tiek piemērots Centrālās bankas vidējais kurss, un, visbeidzot, to, ka aizdevuma līguma atcelšanas sekas principā būtu tādas, ka nekavējoties kļūtu maksājama atlikusī aizdevuma summa, lai gan Polijas tiesībās esot paredzētas cita veida šāda līguma atcelšanas sekas, kas patērētājam ir daudz smagākas. Tāpat šī lietas dalībniecē apgalvo – ja atbilstoši ģenerāladvokāta secinājumu 41. punktā ierosinātajam tiktu atzīts, ka aizdevuma līgums, kurš indeksēts CHF, tāds kā pamatlietā aplūkotais, var tikt pārveidots par līgumu, kurš vairs nav indeksēts šajā valūtā, bet kura procenti paliek saistīti ar šo valūtu, Polijas banku nozarei tiktu radītas nesamērīgas negatīvas sekas.
- 31 Atbilstoši Tiesas Reglamenta 83. pantam Tiesa, uzklusījusi ģenerāladvokātu, var izdot rīkojumu par tiesvedības mutvārdu daļas atkārtotu sākšanu, it īpaši, ja tā uzskata, ka tā nav pietiekami informēta, vai ja kāds lietas dalībnieks pēc šīs daļas pabeigšanas iesniedz ziņas par jaunu faktu, kam var būt izšķiroša ietekme uz Tiesas nolēmumu, vai arī ja lieta ir jāizskata, pamatojoties uz argumentu, kuru lietas dalībnieki vai Eiropas Savienības Tiesas statūtu 23. pantā minētās ieinteresētās personas nav apsprieduši.
- 32 Šajā gadījumā Tiesa, uzklusījusi ģenerāladvokātu, uzskata, ka tai ir visa vajadzīgā informācija, lai pieņemtu nolēmumu. Šajā ziņā tā norāda, ka *Raiffeisen* norādītā informācija nav jauni fakti, kam būtu noteicoša ietekme uz Tiesas nolēmumu Reglamenta 83. panta izpratnē. Proti, šai informācijai, ciktāl tā attiecas uz Polijas tiesību interpretāciju, lielākais, varētu būt nozīme, iesniedzējtiesai pieņemot nolēmumu. Turpretī tai nav nozīmes, sniedzot atbildi uz tādiem jautājumiem kā tie, ko uzdevusi šī tiesa. Turklāt informācija par tādas līguma pārveidošanas nesamērīgo raksturu kā tas, ko ir aprakstījusi *Raiffeisen*, ir tikai tās jau iesniegto rakstveida apsvērumu papildinājums.
- 33 Šādos apstākļos nav jāizdod rīkojums par tiesvedības mutvārdu daļas atkārtotu sākšanu.

Par prejudiciālajiem jautājumiem

Par ceturto jautājumu

- 34 Ar ceturto jautājumu, uz kuru ir jāatbild vispirms, iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tam ir pretrunā tas, ka valsts tiesa, konstatējuma, ka daži aizdevuma līguma, kurš indeksēts ārvalsts valūtā un kurā ir paredzēta procentu likme, kas ir tieši saistīta ar attiecīgās valūtas starpbanku likmi, noteikumi ir negodīgi, atbilstoši iekšējām tiesībām uzskata, ka šis līgums nevar pastāvēt bez šiem noteikumiem tādēļ, ka to izslēgšanas dēļ tiktu mainīta minētā līguma galvenā priekšmeta būtība.
- 35 Šajā ziņā no lēmuma par prejudiciāla jautājuma uzdošanu izriet, ka noteikumi, ko apstrīdējuši aizņēmēji, attiecas uz pamatlietā aplūkotā aizņēmuma indeksācijas attiecīgajā valūtā mehānismu, kur šī indeksācija notiek tādējādi, ka aizņēmējiem ir jāsedz izdevumi par maiņas kursa starpību starp šīs valūtas pirkšanas kursu, kas tiek izmantots līdzekļu atbrīvošanai, un tās pārdošanas kursu, kas tiek izmantots atlīdzības ikmēneša maksājumiem. Tā kā iesniedzējtiesa ir konstatējusi šo noteikumu ļaunprātīgo raksturu, tā jautā par to, vai pamatlietā aplūkotais līgums var turpināt pastāvēt bez minētajiem noteikumiem, jo šā līguma izpilde, tiklīdz šis līgums tiks atbrīvots no izvēlēta indeksācijas mehānisma, būtu pielīdzināma cita līguma veida izpildei, nevis tā līguma izpildei, ko ir noslēgušas līgumslēdzējas puses.
- 36 Proti, šīs tiesas ieskatā, pamatlietā aplūkotais aizdevuma līgums tad vairs nebūtu indeksēts minētajā valūtā, bet procenti joprojām būtu balstīti uz zemāku šīs pašas valūtas likmi. Šāds grozījums, kurš skartu šā līguma galveno priekšmetu, varētu būt pretrunā Polijas tiesībās paredzētajiem vispārējiem principiem, kas ierobežo līgumslēgšanas brīvību, tostarp Civillkodeksa 353.¹ pantam.
- 37 Šajā ziņā ir jāatgādina, ka ar Direktīvu 93/13 ieviestā aizsardzības sistēma ir balstīta uz ideju, ka patērētājs salīdzinājumā ar pārdevēju vai piegādātāju atrodas nelabvēlīgākā situācijā gan attiecībā uz iespēju risināt sarunas, gan attiecībā uz informētības līmeni, un šī situācija viņam liek piekrist pārdevēja vai piegādātāja iepriekš izstrādātajiem noteikumiem bez iespējas ietekmēt to saturu. Ņemot vērā šādu nelabvēlīgāku situāciju, šajā direktīvā dalībvalstīm ir noteikts pienākums paredzēt mehānismu, kas nodrošinātu, ka var tikt pārbaudīti visi līguma noteikumi, par kuriem nav notikusi atsevišķa apspriešanās, lai novērtētu to iespējamo negodīgumu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 26. marts, *Abanca Corporación Bancaria* un *Bankia*, C-70/17 un C-179/17, EU:C:2019:250, 49. un 50. punkts).
- 38 Šajā kontekstā Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā ir paredzēts, ka negodīgi noteikumi, kas izmantoti līgumā, kuru ar patērētāju noslēdzis pārdevējs vai piegādātājs, nav saistoši patērētājam atbilstoši dalībvalsts tiesību aktos paredzētajiem nosacījumiem, un līgums ar tādiem pašiem noteikumiem turpina pusēm būt saistošs, ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem.
- 39 Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru šīs tiesību normas, it īpaši tās teikuma otrās daļas, mērķis ir nevis atcelt visus līgumus ar negodīgiem noteikumiem, bet formālo līdzsvaru, ko līgums nodibina starp līgumslēdzēju pušu tiesībām un pienākumiem, aizstāt ar reālu līdzsvaru, kas var atjaunot minēto pušu vienlīdzību, precizējot, ka attiecīgajam līgumam principā ir jāturpina pastāvēt bez jebkādiem citiem grozījumiem kā vien tiem, kas izriet no negodīgu noteikumu izslēgšanas. Ja šis pēdējais minētais nosacījums ir izpildīts, atbilstoši Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktam attiecīgais līgums var tikt saglabāts, ciktāl saskaņā ar valsts tiesību normām šāda līguma pastāvēšana bez negodīgiem noteikumiem ir juridiski iespējama, kas ir jāpārbauda saskaņā ar objektīvo pieeju (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 14. marts, *Dunai*, C-118/17, EU:C:2019:207, 40. un 51. punkts, kā arī 2019. gada 26. marts, *Abanca Corporación Bancaria* un *Bankia*, C-70/17 un C-179/17, EU:C:2019:250, 57. punkts).

- 40 Līdz ar to pašā Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta teikuma otrajā daļā nav noteikti kritēriji, kas reglamentētu iespēju turpināt pastāvēt līgumam bez negodīgajiem noteikumiem, bet to noteikšana, ievērojot Savienības tiesības, ir atstāta valsts tiesību sistēmas ziņā, kā būtībā ir norādījis arī ģenerāladvokāts secinājumā 54. punktā. Tādējādi principā tieši, ņemot vērā valsts tiesībās paredzētos kritērijus, konkrētajā situācijā ir jāizvērtē iespēja saglabāt līgumu, kura daži noteikumi ir atzīti par spēkā neesošiem.
- 41 Runājot par robežām, ko iezīmējušas Savienības tiesības un kas šajā kontekstā ir jāievēro valsts tiesībās, tostarp ir jāprecizē, ka saskaņā ar šā sprieduma 39. punktā minēto objektīvo pieeju nav atļauts, lai vienas no līgumslēdzējām pusēm situācija valsts tiesībās tiktu uzskatīta par noteicošo kritēriju, kas izšķir līguma turpmāko likteni (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2012. gada 15. marts, *Pereničová un Perenič*, C-453/10, EU:C:2012:144, 32. punkts).
- 42 Pamatlietā iesniedzējtiesa, šķiet, neizslēdz, ka, vienkārši izslēdzot noteikumus par maiņas kursa starpību, pamatlietā aplūkotais aizdevuma līgums principā var turpināt pastāvēt tādā grozītā formā, kā aprakstīts šā sprieduma 36. punktā, bet šaubās par iespējamību, ka tās iekšējās tiesībās šāds šā līguma grozījums būtu atļauts.
- 43 Tomēr no šā sprieduma 40. un 41. punkta apsvērumiem izriet – ja valsts tiesa uzskata, ka, piemērojot atbilstošās valsts tiesību normas, nav iespējams saglabāt līgumu bez negodīgajiem noteikumiem, ko tas ietver, Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktam principā nav pretrunā tas, ka šis līgums tiek atzīts par spēkā neesošu.
- 44 Tas tā ir vēl jo vairāk tādos apstākļos kā pamatlietā, kuri, šķiet, izriet no iesniedzējtiesas sniegtās informācijas, kas apkopota šā sprieduma 35. un 36. punktā, jo aizņēmēju apstrīdēto noteikumu atcelšanas rezultātā ne tikai tiktu izslēgts indeksācijas mehānisms, kā arī valūtas maiņas kursa starpība, bet netieši – arī zustu ārvalstu valūtas maiņas kursa risks, kurš ir tieši saistīts ar pamatlietā aplūkoto aizdevuma līguma indeksāciju valūtā. Tiesa jau ir nospriedusi, ka noteikumi par ārvalstu valūtas maiņas kursa risku definē tāda aizdevuma līguma galveno priekšmetu kā pamatlietā aplūkotais, un tādēļ nav skaidrs, vai šādos apstākļos objektīvi ir iespējams saglabāt pamatlietā aplūkoto aizdevuma līgumu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 14. marts, *Dunai*, C-118/17, EU:C:2019:207, 48. un 52. punkts, kā arī tajos minētā judikatūra).
- 45 Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, uz ceturto jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tam nav pretrunā tas, ka valsts tiesa, konstatējama, ka daži aizdevuma līguma, kurš indeksēts ārvalsts valūtā un kurā ir paredzēta procentu likme, kas ir tieši saistīta ar attiecīgās valūtas starpbanku likmi, ir negodīgi, atbilstoši iekšējām tiesībām uzskata, ka šis līgums nevar pastāvēt bez šiem noteikumiem tādēļ, ka to izslēgšanas dēļ tiktu mainīta minētā līguma galvenā priekšmeta būtība.

Par otro jautājumu

- 46 Ar otro jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka, pirmkārt, ietekme uz patērētāja situāciju, ko radījusi līguma atzīšana par spēkā neesošu kopumā, tāda kā tā, par ko ir runa 2014. gada 30. aprīļa spriedumā *Kásler un Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282), ir jāizvērtē, ņemot vērā drīzāk apstākļus šā līguma slēgšanas brīdī, nevis tos, kas pastāvējuši vai bijuši paredzami strīda rašanās brīdī, un ka, otrkārt, šā vērtējuma vajadzībām noteicoša ir šajā saistībā izteiktā patērētāja griba.
- 47 Šajā ziņā, kā izriet no atbildes uz ceturto jautājumu, ja iesniedzējtiesa uzskata, ka atbilstoši tās iekšējām tiesībām nav iespējams saglabāt attiecīgo aizdevuma līgumu pēc tajā ietvertu negodīgu noteikumu izslēgšanas, šis līgums principā nevar pastāvēt Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta izpratnē un tātad ir jāatzīst par spēkā neesošu.

- 48 Tomēr Tiesa ir nospriedusi, ka minētajam 6. panta 1. punktam nav pretrunā tas, ka valsts tiesai ir iespēja aizstāt negodīgu noteikumu ar dispozitīvu valsts normu vai tādu normu, kas ir piemērojama, ja abas līgumslēdzējas puses par to vienojas, tomēr tas attiecas tikai uz gadījumiem, kuros šā negodīgā noteikuma izslēgšana tiesai liktu atzīt šo līgumu par spēkā neesošu kopumā, tādējādi radot patērētājam īpaši kaitīgas sekas un to sodot (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler un Káslerné Rábai*, C-26/13, EU:C:2014:282, 80.–84. punkts, un 2019. gada 26. marts, *Abanca Corporación Bancaria un Bankia*, C-70/17 un C-179/17, EU:C:2019:250, 64. punkts).
- 49 Runājot, pirmkārt, par brīdi, kuru ņemot vērā, ir jāizvērtē sekas, ir jānorāda, ka šī aizstāšanas iespēja pilnībā atbilst Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta mērķim, kurš – kā atgādināts šā sprieduma 39. punktā – ir aizsargāt patērētāju, atjaunojot vienlīdzību starp viņu un pārdevēju vai piegādātāju (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 26. marts, *Abanca Corporación Bancaria un Bankia*, C-70/17 un C-179/17, EU:C:2019:250, 57. punkts).
- 50 Ņemot vērā, ka šīs aizstāšanas iespējas mērķis ir nodrošināt patērētāja aizsardzības īstenošanu, aizsargājot viņa intereses no iespējami negatīvajām sekām, ko var izraisīt līguma atzīšana par spēkā neesošu kopumā, ir jākonstatē, ka šīs sekas noteikti ir jāizvērtē, ņemot vērā apstākļus, kas pastāvēja vai bija paredzami strīda rašanās brīdī.
- 51 Proti, patērētāja aizsardzība var tikt nodrošināta tikai tad, ja tiek ņemtas vērā viņa patiesās un tātad pastāvošās intereses, nevis intereses, kādas tās bijušas apstākļos, kas pastāvējuši attiecīgā līguma slēgšanas brīdī, kā būtībā to tāpat ir norādījis ģenerāladvokāts secinājumā 62. un 63. punktā. Tāpat sekas, no kurām šīs intereses būtu jāaizsargā, ir tās, kas patiešām radušās tādos apstākļos, kas pastāv vai ir paredzami strīda rašanās brīdī, ja valsts tiesa atzītu šo līgumu par spēkā neesošu, nevis tās, kas minētā līguma noslēgšanas datumā rastos no šā līguma atzīšanas par spēkā neesošu.
- 52 Šo konstatējumu neliek apstrīdēt *Raiffeisen* norādītais fakts, ka Direktīvas 93/13 4. panta 1. punktā līguma noteikuma negodīgā rakstura vērtējums ir saistīts ar “līguma noslēgšanas brīdi”, ar visiem tā noslēgšanas apstākļiem, jo šā vērtējuma mērķis būtiski atšķiras no to seku mērķa, kas izriet no līguma atzīšanas par spēkā neesošu.
- 53 Otrkārt, runājot par to, kāda nozīme būtu piedēvējama patērētāja šajā saistībā izteiktajai gribai, ir jāatgādina, ka Tiesa saistībā ar valsts tiesas pienākumu – ja vajag, pēc savas ierosmes, – izslēgt negodīgus noteikumus atbilstoši Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktam ir precizējusi, ka šai tiesai nav jāizvairās no noteikumu piemērošanas, ja patērētājs pēc šīs tiesas norādījuma nevēlas celt prasību par noteikumu negodīgo un nesaistošo raksturu, tādējādi dodot brīvu un nepārprotamu piekrišanu attiecīgajam noteikumam (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2013. gada 21. februāris, *Banif Plus Bank*, C-472/11, EU:C:2013:88, 23., 27. un 35. punkts, kā arī tajos minētā judikatūra).
- 54 Tādējādi Direktīva 93/13 nesniedzas tik tālu, lai tajā patērētāju labā ieviestu aizsardzības sistēmu pret to, ka pārdevējs vai piegādātājs lieto negodīgus noteikumus, padarītu obligātu. Līdz ar to, ja patērētājs izvēlas neatsaukties uz aizsardzības sistēmu, tā netiek piemērota.
- 55 Pēc analogijas, ciktāl minētā aizsardzības sistēma pret negodīgiem noteikumiem nav jāpiemēro, ja patērētājs pret to iebilst, šim patērētājam *a fortiori* ir jābūt tiesībām iebilst pret to, lai, piemērojot šo pašu sistēmu, viņš tiktu aizsargāts pret kaitīgajām sekām, ko rada līguma atzīšana par spēkā neesošu kopumā, ja viņš nevēlas atsaukties uz šo aizsardzību.
- 56 Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, uz otro jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka, pirmkārt, ietekme uz patērētāja situāciju, ko radījusi līguma atzīšana par spēkā neesošu kopumā, tāda kā tā, par ko ir runa 2014. gada 30. aprīļa spriedumā *Kásler un Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282), ir jāizvērtē, ņemot vērā apstākļus, kas pastāvējuši vai bijuši paredzami strīda rašanās brīdī, un ka, otrkārt, šā vērtējuma vajadzībām noteicoša ir šajā saistībā izteiktā patērētāja griba.

Par pirmo jautājumu

- 57 Ar pirmo jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tam ir pretrunā tas, ka līguma trūkumi, ko izraisījusi tajā ietvertu negodīgu noteikumu atcelšana, tiek novērsti, pamatojoties tikai uz vispārējām valsts tiesību normām, kurās ir paredzēts, ka šajā tiesību aktā izteiktās sekas tiek papildinātas tostarp ar sekām, kas izriet no taisnīguma principa vai paražām.
- 58 Šajā ziņā, kā ir atgādināts šā sprieduma 48. punktā, Tiesa Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktu ir interpretējusi tādējādi, ka tam nav pretrunā tas, ka, ja līguma atzišana par spēkā neesošu kopumā radītu patērētājam īpaši kaitīgas sekas, valsts tiesa šajā līgumā esošo negodīgu noteikumu spēkā neesamību kompensē, tos aizstājot ar dispozitīvu valsts tiesību normu vai tādu normu, kas ir piemērojama, ja par to vienojas minētā līguma slēdzējas puses.
- 59 Ir jāuzsver, ka minētā aizstāšanas iespēja, kas veido izņēmumu no vispārējā noteikuma, saskaņā ar kuru attiecīgais līgums paliek saistošs tā pusēm tikai tad, ja tas var turpināt pastāvēt bez tajā ietvertajiem negodīgajiem noteikumiem, attiecas tikai uz dispozitīvām valsts tiesību normām vai tādām, kas ir piemērojamas, ja līgumslēdzējas puses vienojas, un ir balstīta tostarp uz iemeslu, ka šādas tiesību normas tiek uzskatītas par tādām, kas nesatur negodīgus noteikumus (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler un Káslerné Rábai*, C-26/13, EU:C:2014:282, 81. punkts, kā arī 2019. gada 26. marts, *Abanca Corporación Bancaria un Bankia*, C-70/17 un C-179/17, EU:C:2019:250, 59. punkts).
- 60 Proti, šajās tiesību normās bija paredzēts atspoguļot līdzsvaru, ko valsts likumdevējs ir vēlējies izveidot starp visām noteiktu līguma pušu tiesībām un pienākumiem gadījumam, ja puses vai nu nav atkāpušās no standarta noteikuma, kuru valsts likumdevējs ir paredzējis attiecīgajiem līgumiem, vai arī ir skaidri izvēlējušās valsts likumdevēja šim nolūkam ieviestā noteikuma piemērojamību.
- 61 Tomēr šajā lietā, pat pieņemot, ka tādas tiesību normas kā iesniedzējtiesas norādītās, ņemot vērā to vispārējo raksturu un vajadzību padarīt tās iedarbīgas, var lietderīgi aizstāt attiecīgos negodīgos noteikumus, vienkārši tās aizstājot valsts tiesā, katrā ziņā nešķiet, ka likumdevējs tās būtu konkrēti izvērtējis, lai noteiktu šo līdzsvaru, un tāpēc uz šīm tiesību normām neattiecas šā sprieduma 59. punktā minētā prezumpcija par negodīgā rakstura neesamību, kā to arī ir norādījis ģenerālvokāts secinājumā 73. punktā.
- 62 Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, uz pirmo jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tam ir pretrunā tas, ka līguma trūkumi, ko izraisījusi tajā ietvertu negodīgu noteikumu atcelšana, tiek novērsti, pamatojoties tikai uz vispārējām valsts tiesību normām, kurās ir paredzēts, ka šajā tiesību aktā izteiktās sekas tiek papildinātas tostarp ar no taisnīguma principa vai paražām izrietošām sekām, kas nav ne dispozitīvas tiesību normas, ne tādas, kas ir piemērojamas, ja līgumslēdzējas puses par to vienojas.

Par trešo jautājumu

- 63 Ar trešo jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tam ir pretrunā līgumā ietvertu negodīgu noteikumu saglabāšana, ja to atcelšanas rezultātā līgums tiktu atzīts par spēkā neesošu pilnībā un ja tiesa uzskata, ka tā rezultātā patērētājam rastos nelabvēlīgas sekas.
- 64 Iesākumā ir jāprecizē, ka šis jautājums attiecas uz gadījumu, kad nav atļauts aizstāt negodīgus noteikumus atbilstoši šā sprieduma 48. punktā norādītajai kārtībai.

- 65 Ir jāatgādina, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta teikuma pirmajā daļā ir noteikts, ka dalībvalstīm ir jāparedz, ka negodīgi noteikumi “nav saistoši patērētājam”.
- 66 Tiesa šo tiesību normu ir interpretējusi tādā nozīmē, ka tad, ja valsts tiesa uzskata līguma noteikumu par negodīgu, tai ir pienākums to nepiemērot, un vienīgais paredzētais izņēmums no šā pienākuma ir tad, ja patērētājs pēc šīs tiesas norādījuma nevēlas celt prasību par noteikumu negodīgu un nesaistošu raksturu, tādējādi dodot brīvu un nepārprotamu piekrišanu attiecīgajam noteikumam, kā ir atgādināts šā sprieduma 53. punktā.
- 67 Līdz ar to, ja patērētājs nepiekrīt vai pat skaidri iebilst pret attiecīgo negodīgu noteikumu saglabāšanu, kā tas šķiet esam pamatlietā, minētais izņēmums nav piemērojams.
- 68 Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, uz trešo jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tam ir pretrunā līgumā ietvertu negodīgu noteikumu saglabāšana, ja to atcelšanas rezultātā līgums tiktu atzīts par spēkā neesošu pilnībā un ja tiesa uzskata, ka tā rezultātā patērētājam rastos nelabvēlīgas sekas, ja pēdējais minētais nav piekritis šādai saglabāšanai.

Par tiesāšanās izdevumiem

- 69 Attiecībā uz pamatlietas pusēm šī tiesvedība ir stadija procesā, kuru izskata iesniedzējtiesa, un tā lemj par tiesāšanās izdevumiem. Izdevumi, kas radušies, iesniedzot apsvērumus Tiesai, un kas nav minēto pušu izdevumi, nav atlīdzināmi.

Ar šādu pamatojumu Tiesa (trešā palāta) nospriež:

- 1) Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos 6. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tam nav pretrunā tas, ka valsts tiesa, konstatējama, ka daži aizdevuma līguma, kurš indeksēts ārvalsts valūtā un kurā ir paredzēta procentu likme, kas ir tieši saistīta ar attiecīgās valūtas starpbanku likmi, ir negodīgi, atbilstoši iekšējām tiesībām uzskata, ka šis līgums nevar pastāvēt bez šiem noteikumiem tādēļ, ka to izslēgšanas dēļ tiktu mainīta minētā līguma galvenā priekšmeta būtība.
- 2) Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka, pirmkārt, ietekme uz patērētāja situāciju, ko radījusi līguma atzīšana par spēkā neesošu kopumā, tāda kā tā, par ko ir runa 2014. gada 30. aprīļa spriedumā *Kásler un Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282), ir jāizvērtē, ņemot vērā apstākļus, kas pastāvējuši vai bijuši paredzami strīda rašanās brīdī, un ka, otrkārt, šā vērtējuma vajadzībām noteicoša ir šajā saistībā izteiktā patērētāja griba.
- 3) Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tam ir pretrunā tas, ka līguma trūkumi, ko izraisījusi tajā ietvertu negodīgu noteikumu atcelšana, tiek novērsti, pamatojoties tikai uz vispārējām valsts tiesību normām, kurās ir paredzēts, ka šajā tiesību aktā izteiktās sekas tiek papildinātas tostarp ar no taisnīguma principa vai paražām izrietošām sekām, kas nav ne dispozitīvas tiesību normas, ne tādas, kas ir piemērojamas, ja līgumslēdzējas puses par to vienojas.
- 4) Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tam ir pretrunā līgumā ietvertu negodīgu noteikumu saglabāšana, ja to atcelšanas rezultātā līgums tiktu atzīts par spēkā neesošu pilnībā un ja tiesa uzskata, ka tā rezultātā patērētājam rastos nelabvēlīgas sekas, ja pēdējais minētais nav piekritis šādai saglabāšanai.

[Paraksti]